

Постановка проблеми. Особливо гостро і актуально у третьому тисячолітті постає проблема людини та її здоров'я. Справді, стан здоров'я є показником духовного, соціально-економічного й людино-біологічного добробуту населення, рівня цивілізованості країни. Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки. Вимогою сучасності є не лише володіння знаннями та певним набором умінь і навичок, а ще й усвідомлення життєвих цінностей, оскільки здоров'я через свою основоположну цінність є водночас і основою гармонійної життєдіяльності людини, й умовою саморозвитку та самовдосконалення особистості.

Державні національні програми «Діти України» та «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Національна доктрина розвитку освіти» одним із головних завдань закладів освіти визначають збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я школярів, формування в них умінь і навичок здорового способу життя.

Аналіз досліджень і публікацій. Турбота про здоров'я дітей завжди була в центрі уваги дослідників. У працях чималої когорти науковців охарактеризована роль фізичного, гігієнічного, етичного виховання. Зокрема останніми роками питання охорони здоров'я людини розглядаються в концепції виховання екологічної культури особи, розробленої в лабораторії екологічної культури Інституту сім'ї і виховання, а також в контексті педагогічної валеології. Особливої уваги заслуговують наукові праці Г. Апанасенко [1], Є. Вайнера [2], Н. Василенко [3], В. Грибана [4], Е. Казіна [5], А. Сухарева [7], Л. Сущенко [8] та багатьох інших. Однак потребує додаткового висвітлення наукове дослідження проблеми формування фахової компетентності бакалаврів галузі знань «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», що є предметом даного дослідження.

Отже, дослідження має за мету теоретично обґрунтувати шляхи формування фахової компетентності бакалаврів напряму підготовки «Здоров'я людини» при вивченні дисципліни «Загальна теорія здоров'я».

Виклад основного матеріалу. Навчальна програма з дисципліни «Загальна теорія здоров'я» належить до нормативних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки навчального плану вищого навчального закладу III–IV рівня акредитації, який готує фахівців галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» напряму підготовки 6.010203 «Здоров'я людини».

Мета та завдання курсу «Загальна теорія здоров'я» – виховання в студентів свідомого ставлення до власного здоров'я як найвищої соціальної цінності, збереження та зміцнення здоров'я, оволодіння навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки. Зокрема, формування у студентів уявлень і понять про здоров'я людини та його ознаки, мотивації щодо дбайливого ставлення до власного здоров'я; забезпечення студентам знань, умінь та навичок особистої гігієни та профілактика травматизму під час навчальних занять, навчальної праці і відпочинку; формування в студентів основ здорового способу життя; навчання студентів дотримання визначених програмою правил поведінки при ознаках захворювання; ознайомлення студентів з впливом режиму дня, раціонального харчування, рухової активності та загартовування організму на здоров'я людини; забезпечення студентів знаннями, уміннями, навичками безпеки життєдіяльності у навчальному закладі, вдома, на вулиці та під час відпочинку; виховання позитивних якостей особистості (співчуття, доброзичливості, охайності, дисциплінованості, обережності, уважності, спостережливості та ін.); здійснення корекції порушень розумового та фізичного розвитку.

Викладання даної дисципліни для напряму підготовки «Здоров'я людини» передбачає прагнення озброїти майбутніх вчителів фізичної культури технологіями навчання здорового способу життя; засвоїти комплекс валеологічних знань, переосмислити і усвідомити їх з точки зору професійного і життєвого досвіду; дати майбутнім вчителям необхідну теоретичну і практичну підготовку щодо методики ознайомлення учнів з основами формування мотивації здорового способу життя; створення стійкої мотивації до ведення здорового способу життя майбутніх педагогів, що дозволить їм у своїй професійній діяльності разом з фахівцями-валеологами здійснювати скоординований вплив на формування поведінкової оздоровчої стратегії і тактики підростаючого покоління.

Навчальна дисципліна складається з двох модулів (розділів): «Поняття про здоров'я та методи його вивчення» та «Основи психічного здоров'я і попередження різних форм девіантної поведінки», між якими чітко простежується поєднання теоретичного матеріалу та практична спрямованість предмету. Кожен з названих вище розділів складається з підрозділів (змістових модулів), які послідовно та чітко репрезентують матеріал курсу. У підрозділах навчальної програми розкриваються питання методики викладання курсу «Загальна теорія здоров'я» як педагогічної науки та її місце в системі підготовки студентів; історії розвитку вчення про здоров'я; поняття про здоров'я, хворобу та донозологічний стан; валеології як науки про індивідуальне здоров'я людини; функціональної діагностики рівня фізичного стану здоров'я; методів визначення рівня фізичного стану здоров'я; оздоровчого тренування дітей і підлітків як шляху формування і зміцнення фізичного здоров'я; методики вивчення рівня психічного стану здоров'я; впливу харчування на здоров'я людини; здоров'я дитини та шляхи його формування, збереження і зміцнення; проблеми харчування в минулому і в нинішній час; стан харчування населення України та шляхи його поліпшення тощо.

У навчальній програмі подається список рекомендованої літератури навчально-методичного змісту (базова та допоміжна), майже всі джерела – українською мовою, відповідають меті, завданням та змісту курсу «Загальна теорія здоров'я».

У зв'язку з тим, що «сучасний учитель повинен уміти творчо підходити до вирішення нагальних проблем суспільства, навчити учнів самостійно опановувати знаннями, застосовувати їх в контексті навчальних та життєвих ситуацій, критично осмислювати здобуту інформацію, оволодіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки» [6, с. 19], майбутній учитель має сам оволодіти всіма складовими професійної компетентності.

Якщо зважити на те, що професійна компетентність учителя – це система професійних знань, умінь і установок, забезпечення їх мобільності, поповнення особистісних знань, творче розв'язання професійних завдань, то професійна компетентність включає в собі вміння учителя конструювати розвиток учня, здійснювати індивідуальний розвиток школяра, уміння технологічно прогнозувати, планувати хід навчально-виховного процесу, здійснювати контроль діяльності, спрямовувати на себе й учня суб'єкт співпраці, проводити моніторингові операції, створювати програмно – тематичні комплекси планування вивчення предметів, прогнозувати розвиток колективу та особистості, її якостей, почуттів та волі.

У зв'язку з цим, вважаємо, усіма цими якостями повинен володіти й учитель фізичної культури, адже він сприяє здоров'ятворенню особистості, а здоров'я є однією з пріоритетних цінностей людини. Адже, учитель повинен уміти усвідомлювати рівень власної професійної діяльності, своїх спеціальних, методичних і комунікативних спроможностей, потенціалу, уміти бачити недоліки у своїй роботі, мати бажання самоудосконалюватись. Він має уміти також створювати презентаційні слайди для ефективного супроводу навчально-виховного процесу, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, адекватного відбору, враховувати дидактичні принципи, закономірності, способи, форми організації навчального процесу. До його умінь відносяться і використання наукових, позапрограмних джерел, робота над собою, розвиток навичок самокритики, самоконтролю, володіння мовленням: зв'язним, правильним, логічним; уміти вести бесіду, співбесіду, ділову розмову, полеміку, дискусію, діалог, дебати, «круглий стіл» ділову нараду, ділову гру, переговори. Вчитель має знати службовий етикет і вміти його використовувати. Професіоналізм учителя, який досяг високого рівня усвідомлення соціальних проблем, ґрунтується на знаннях, нормах, цінностях, здібностях, набутих завдяки неперервному самовизначенню, самотворенню, самовдосконаленню і самореалізації. Усі ці аспекти і беруться до уваги при формуванні фахової компетентності бакалаврів напряму підготовки «Здоров'я людини» у процесі вивчення дисципліни «Загальна теорія здоров'я».

Якщо враховувати те, що здоров'язбережувальна компетентність як ключова формується на міжпредметному рівні через предметні компетенції з урахуванням специфіки предметів, то виконання поставлених завдань в рамках реалізації галузевих стандартів та навчальних планів підготовки бакалаврів «Здоров'я людини» здійснюється через окремі розділи предметів «Гігієна», «Основи здорового способу життя», «Основи екології», «Фізіологія людини», «Біологія» тощо.

У зв'язку з цим вищі навчальні заклади III-V рівня акредитації повинні відігравати важливу роль в набутті молоддю знань, вмінь, навичок і здоров'язбережувальної компетентності, необхідних для захисту власного життя і здоров'я не тільки в процесі навчання, а протягом усього життя.

У рамках варіативної частини галузевих стандартів підготовки бакалаврів, а також згідно нормативно-правових документів, зі студентами проводяться тематичні лекції, диспути, тренінги тощо з питань профілактики наркотичних та алкогольних проблем, куріння. Робота з формування здорового способу життя студентів також здійснюється згідно планів виховної діяльності вищих навчальних закладів.

Усі форми занять в межах зазначених предметів та виховних заходів, які проводяться зі студентами, відповідають головній вимозі – постійно сприяють залученню їх до ведення здорового способу життя.

Одним із шляхів досягнення цієї мети є навчання студентів відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я людей, що їх оточують як до найвищих індивідуальних і суспільних цінностей, формування через освіту здорового способу життя.

Національною доктриною розвитку освіти в Україні передбачено створення умов для реалізації оздоровчої функції освіти і розгляду здоров'я як мети, змісту і результату навчання.

Важливе значення для вирішення означеної проблеми має освітянська нормативно-правова база, а саме – Закони України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», та ін.; Концепція загальної середньої освіти; Державний стандарт базової і повної середньої освіти.

На сьогодні нарізала потреба переходу від етапу поінформованості студентів щодо способів збереження здоров'я до етапу формування у них стійкої мотивації щодо здорового способу життя. З цією метою Міністерством освіти і науки України затверджено Концепцію формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді; упроваджено Програму «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя»; створено Координаційну раду МОНУ з питань формування здорового способу життя, профілактики ВІЛ-інфікування, туберкульозу та інших соціально-небезпечних хвороб серед учнівської та студентської молоді тощо.

Висновки. У системі цінностей, якими дорожить будь-яка цивілізована нація особливе місце відводиться здоров'ю людей. Упродовж багатомісячної історії людства, на різних етапах розвитку суспільства вивчення проблем здоров'я завжди приділялася велика увага. Представники різних наук та фахів робили спроби проникнути в таємниці феномена здоров'я, визначити його сутність для того, щоб навчитися вміло керувати ним, економно використовувати протягом усього життя та знаходити засоби для його збереження.

Основне завдання вивчення дисципліни «Загальна теорія здоров'я» – сформувати в майбутніх учителів фізичної культури валеологічний світогляд, виховати свідоме і дбайливе ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, виробити вміння популяризувати здобуті знання серед школярів та їхніх батьків, адже, проблема здоров'язбереження, утвердження здорового способу життя набула нового осмислення. Якщо раніше її вирішення пов'язувалося переважно з медико-біологічними або санітарно-гігієнічними факторами, то сьогодні доведено, що здоров'я людини – це цілісне, системне явище.

Резюме. У статті розглядаються особливості застосування основ загальної теорії здоров'я у майбутній професійній діяльності фахівців галузі знань «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини». Результати дослідження дозволяють удосконалити систему підготовки фахівців з вищою фізкультурною освітою шляхом розробки нових підходів до навчального процесу. **Ключові слова:** здоров'я, теорія здоров'я, основи здорового способу життя, режим дня, раціональне харчування, рухова активність, загартовування організму, хвороба, донозологічний стан, валеологія, фізичне здоров'я, оздоровче тренування.

Резюме. В статье рассматриваются особенности применения основ общей теории здоровья в будущей профессиональной деятельности специалистов области знаний «Физическое воспитание, спорт и здоровье человека». Результаты исследования позволяют совершенствовать систему подготовки специалистов с высшим физкультурным образованием путем разработки новых подходов к учебному процессу. **Ключевые слова:** здоровье, теория здоровья, основы здорового образа жизни, режим дня, рациональное питание, двигательная активность, закаливание организма, болезнь, донозологическое состояние, валеология, физическое здоровье, оздоровительная тренировка.

Summary. In the article the features of application of bases of general theory of health are examined in future professional activity of specialists of area of knowledge «Physical education, sport and health of man». Research results allow perfecting the system of preparation of specialists with higher athletic education by development of the new going near an educational process.

Keywords: health, theory of health, basis of healthy way of life, mode of day, rational feed, motive activity, tempering of organism, illness, donozologichniy state, valeologiya, physical health, health training.

Література

1. Апанасенко Г. Л. Здоров'я, яке ми вибираємо / Апанасенко Г. Л. – К., 1989. – 48 с.
2. Вайнер Е.Н. Вчитися без шкоди для здоров'я: навч. посібн. / Вайнер Е.Н. – Липецк, 2007.
3. Василенко Н. Оздоровча освіта в європейській загальноосвітній школі / Н. Василенко // Біологія і хімія в школі. – 2002. – № 4. – С. 37-40.
4. Грибан В. Г. Валеологія : навчальний посібник / Грибан В. Г. – К., 2005. – 256 с.

5. Казин Э. М. Основы индивидуального здоровья: учебное пособие / Казин Э. М. – М., 2000. – 192 с.
6. Скоробогатько Н. Професійна компетентність учителя / Надія Скоробогатько // Формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі розвитку життєвих навичок. Всеукраїнська науково-практична конференція за участі представників міжнародних організацій: Збірник резюме доповідей / Укладач Т.С. Бойченко. – К., 2010. – С. 19.
7. Сухарев А. Г. Здоровье и физическое воспитание детей и подростков / А. Г. Сухарев. – М., 1991.
8. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини. Запоріжжя : Запорізький держуніверситет, 1999. – 308 с.